

Arhiva DANI [163](#)

INTERVJU DANA

ANDJELOVIC

Nakon isteka drugog mandata na celu Franjevačke provincije Bosne Srebrene, fra Petar Andjelovic djeluje pomalo iscrpljeno. No, njegov britki um i andricevska misao ne posustaju: sa nasim urednikom poglavar bosanskih franjevac razgovarao je o burnom desetljeću sto je iza nas, ulozi franjevac u BiH, perspektivama Bosne, svome najtežem danu u povijesti, politici HDZ-a. No, o svome nasljedniku nije htio zboriti bas kao ni o glasinama seli li u Zagreb. Budućnost je ionako neizvjesna, no sto se proslosti tice, ona je posve jasna i u njoj je, bar kada je o BiH rijec, fra Petar Andjelovic ostavio neizbrisiv svijetao trag

BOG JE PRESPAVALO SREBRENICU

Razgovarao: Mile Stojic

U sveukupnoj, sedam stoljeca dugoj, povijesti Franjevačke provincije Bosne Srebrene, obilježenoj vise nevoljama i potresima nego franciskanskim nacelom mira i dobra, jedan od najtežih mandata provincijala zapao je upravo fra **Petra Andjelovica**. Na stolicu franjevačkog prelata Andjelovic je izabran 1991. godine, kada je ona postala najtvrdja i najneudobnija. Vrijeme u kojemu je protekla njegova sluzba je zadnje desetljeće, desetljeće rata i krvave podjele Bosne i Hercegovine, kad su njegova zemlja i njegova pastva bile dovedene u iskuse nestanka i potpune propasti. Ovaj Posavac (rođ. 1937. u Bocu kod Brckoga, studij teologije završio u Sarajevu, a publicistike u Münsteru) sve to uzasno ratno vrijeme isticao se vjernoscu svojoj domovini, koju on objasnjava nacelima vjere. ("Ne može vjerovati u Boga onaj tko ne vjeruje u čovjeka", "Neće nas Bog pitati tko nam je sunarodnjak, već jesmo li svakom čovjeku činili dobro".) Zbog svojih ovakvih uvjerenja, velesnog Andjelovica pratile su brojne osude hrvatskih velikodržavnih nacionalista, kao i nerazumijevanja u samoj Crkvi. Sa tadašnjim predsjednikom državnog predsjedništva **Alijom Izetbegovićem** isao je u posjet **Papi**, tražeci potporu za cjelovitu Bosnu, ali, isto tako, otvoreno i energično je tražio od Izetbegovića da se kazne zločinci i zločini nad franjevcima i vandali sto su skrnavili katolicke bogomolje. U vrijeme planskog iseljavanja Hrvata iz Bosne i Hercegovine u njihovu "matičnu domovinu", on se suprotstavio riječju i djelovanjem. (Vidi knjigu *Mi ostajemo*, Zagreb, 1995.) Najviše ga je, istice, u proteklom razdoblju potresla tragedija Srebrenice, tog, kako on kaže, "prezimana bosanskih franjevac". Za svoj humani i pastoralni rad Andjelovic je dobio više domaćih i međunarodnih priznanja, među njima i uglednu njemačku nagradu za ljudska prava "Friedrich Ebert". Najveće priznanje mu je, istice Andjelovic, "povjerenje svih bosanskih ljudi, bez

obzira na vjeru i naciju", koje osjeća posvuda oko sebe.

Sa fra Petrom Andjelovicem, sad već ex-provincijalom, razgovarali smo u nedjelju, 9. srpnja, u prostorijama Franjevačkog provincijalata Bosne Srebrene u Sarajevu, dva dana nakon što mu je istekao i drugi i posljednji mandat. Nije htio odgovoriti na novinarsko pitanje o tome da li ga je hrvatski predsjednik **Mesić** imenovao za savjetnika za vjerska pitanja, niti je htio komentirati slične glasine o navodnoj hadezeovskoj orijentaciji svoga nasljednika. Djelovao je prilično umorno, ali spokojno i na momente andricevski mudro.

DANI: Završio se Vas drugi mandat na mjestu provincijala Bosne Srebrene. Kako osobno procjenjujete Vasu ulogu u ovim teskim vremenima, u kojima je i Vasa zajednica bila izvrgnuta najvećim kusnjama i izazovima?

ANDJELOVIC: Ocjenu o mom upravljanju Franjevačkom provincijom Bosnom Srebreanom kroz devet dugih godina trebaju izreći drugi i siguran sam da će to i učiniti. Meni bi bilo najlakše kada bih se, zapecativši sva svoja sjećanja, povukao u sutnju i anonimnost, no nisam siguran da bi to bilo najpoštenije rješenje. Čovjek mora, i nakon prestanka neke dužnosti, stajati iza onoga što je radio, potrebno je polagati račune, pa i sirojoj javnosti. Kad mislim unatrag, sve se više vidim kao nekog skretnicara, čijim se signalima mnogi vlakovi nisu pokoravali, s njima su upravljali neki čudni vlakovodje. Vidim se i kao protupožarca. Mnoge su vatre prijetile da progutaju i nasu zemlju i tisuće njezinih žitelja. Krvavo je bilo boriti se protiv podmetaca požara, onih iznutra i onih izvana, najčešće mi je preostajalo da gasim vatru, da pogorjelicima pomazem da ustanu na svoje noge. Kusao sam razumjeti one koji su bježali od vatrene stihije. Iz ovih nevolja nije izašla ni naša Zajednica neozlijeđena. Ubijena su nam četvorica franjevac, neki su bili ranjeni, neki prognani, mnogo je toga porušeno i popaljeno. Kad o svemu ovom razmišljam, čini mi se da sam imao jednu dobru osobinu: nisam, naime, vjerovao u neku svoju snagu i moć pa sam bio u stanju povjeravati važne uloge našim fratrima sposobnijima od mene, znajući da generali dobivaju bitke. Citav je niz takvih: fra **Mirko Majdandžić**, fra **Luka Markesić** i fra **Perica Vidić** u Sarajevu, fra **Stjepan Radić** u Zenici, fra **Petar Matanović** u Tuzli, fra **Mijo Džolan** u Rami, fra **Duje Ljevar** u Banjoj Luci, fra **Marko Gelo** u Livnu, da spomenem samo neke. Oni, i njima slični, zaslužni su za dobro koje smo činili. Ako mi je dopušteno, želim kao svoju zaslugu vidjeti i svoju strpljivost, da slušajući pustim političare da, dok meni govore, sami sebe čuju i na neki način uvide kamo ih može odvesti njihovo pogresno razmišljanje. Mislim da sam nekima na taj način pomogao. Zla se, naime, najprije događaju u glavama ljudi, u njihovim dušama. Zao mi je što nisam mogao učiniti više, no utjehu sam našao u riječima jednog velikog umjetnika i državnika, **Vaclava Havela**, kad on kaže: "Polako učim postovati to da se izvjesne stvari kreću same po sebi, da ne mogu na sve utjecati", a ja uz to još vjerujem da Bog zna pisati i po krivim linijama.

DANI: Jeste li kao čovjek spokojni? Kad biste ponovo morali proći sve što ste prošli, biste li nešto uradili drukčije?

ANDJELOVIC: Doživio sam da su mi mnogi ljudi stisnuli ruku i rekli hvala, posebice oni koji su morali najviše trpjeti. To čovjeka čini spokojnim, osjeti da nije uzalud živio. Kada bih morao proći kroz sve što sam prošao?! Ni pomisliti ne smijem da se što takvo dogodi, no kada bi se ponovilo, zasigurno bih više, a, nadam se, i pametnije, sve činio da do sukoba ne dođe, jer kad sukobi počnu, tesko ih je ustaviti. Prije izbijanja sukoba treba ljude učiti ljestvici vrednota, treba ih naučiti da

je covjek prije svega: i prije nacije, i prije bogatstva, i prije drzavnih granica. Mimo njega ne mozes ni Boga postivati, on je vise u covjeku nego u crkvama, dzamijama, prostenistima.

DANI: Nisu li to godine u kojima je cijela katolicka zajednica Bosne i Hercegovine bila dovedena pred svrsen cin unistenja i nestanka?

ANDJELOVIC: Covjek u praksi gotovo nikada nije sam, on nastaje, on se razvija i skoncava u okvirima neke zajednice i nije mu svejedno sto se dogadja s tom zajednicom. U tom sam smislu i ja doživljavao svu tragediju katolika. Nisu stradavali zato sto su katolici, stradavali su sto su, pod necijim pritiskom, mozda i zavedeni, previsoko uzdizali hrvatske zastave. U tom se smislu mi bosanski franjevci ne osjecamo krivima, nije nam hrvatstvo bilo iznad svega, no tuzni smo sto je u tolikoj mjeri stradala katolicka zajednica, naravno i druge vjerske zajednice.

DANI: Koji je Vas najljepši, a koji najružniji događaj u proteklih deset godina?

ANDJELOVIC: Najteže sam doživio masakr u Srebrenici ne shvacajući dokle može ći ljudska zloca. Jednako tesko sam, iako daleko od mjesta događanja, doživljavao ono sto se događalo u Vukovaru. Ne samo žalost nad stradalnicima (oci su nam i duše bile još nepomucene, slike s TV-ekrana su lako u njih ulazile), strah je bio još jaci osjećaj, slutio sam: požar je počeo! Poslije sam čistio krv s ranjenika, pokapao ubijene, no tad sam već bio "otvrdnuo". Vukovar i Srebrenica, to dvoje, ostavili su najcrnje tragove u mom sjećanju. Tek su oni začrnili moju, često idealiziranu, sliku o covjeku, a pitao sam se u tim trenucima gdje je Bog, nije li zaspao?! Doživljaj majki, njihova briga za djecu, ulaganje zadnjeg atoma snage da ih izbave iz nevolje. To su prave velicine. Mnogo sam takvih slika doživio i vidio, i uvijek sam se radovao, sto sam i sam mogao, na različite načine, sudjelovati u toj gotovo zivotinjskoj borbi za zivot, upravo za zivot, znao sam, ako njega bude, bit će i svega drugoga. Najradije sam njima pomagao.

DANI: Politika HDZ-a i Franje Tujmāna mrzovoljno je primala orijentaciju bosanskih franjevaca i bosanskih svećenika uopće u borbi za cjelovitu Bosnu i Hercegovinu kao svoj dom i zavicaj. Vi ste se više puta i osobno suprotstavljali Tujmānu?

ANDJELOVIC: Od samih početaka. Kao covjek koji je dosta vremena živio u okrilju demokracije u Njemackoj, bio sam naučio postovati volju gradjana, pa tako i volju Hrvata da u svojoj drzavi imaju predsjednika imenom **Franjo Tujman**. No, to me nije smetalo da od početka ustanem da se borim protiv njegovog mijesanja u nasu sudbinu, u sudbinu Hrvata u Bosni i Hercegovini. To je bio uzrok mnogih mojih nevolja i nevolja mnogih svećenika u BiH: nasi nas vjernici nisu razumjeli, posli su za laznim prorocima, a mi smo vidjeli da ih oni vode u propast. Tesko je bilo podnijeti tu nemoc. No, danas, kad su mnoge stvari jasnije, ima u nama nesto sto se naziva "cista savjest", nastojali smo, mnogi ne samo da su govorili nego su vikali, a zao mi je onih koji nisu bili na nasoj strani: Ne bih želio zaviriti im u dusu, samo bih volio da praznim, ali još uvijek opasnim pricama ne opravdavaju svoje postupke.

DANI: Imate li podatke koliko je katolika iselilo, a koliko ostalo u zemlji?

ANDJELOVIC: O broju iseljenih katolika ne postoje sasvim sigurne informacije.

Brojka se, navodno, kreće između trećine i polovine predratnog broja.

DANI: Iako je hrvatski zivalj u Bosni i Hercegovini prepolovljen, čini se da nikad više nije bio podijeljen: franjevci - dijacezanci, bosanski franjevci - hercegovački franjevci, biskup Perić - hercegovački franjevci, samo su najglavnije odrednice tih podjela?

ANDJELOVIC: U mirnim vremenima, kada se ljudi bave normalnim stvarima, strasti miruju. Kada pak najveće vrijednosti budu dovedene u pitanje kao, naprimjer, u ratu, obično narastaju i unutarnji sukobi, oni mu čak često i prethode. Ove podjele, koje vi navodite, možda su, na neki način, dobar znak da se ljudi u Katolickoj crkvi nisu homogenizirali, pa ni kao Hrvati. Reklo bi se da traže svoj put do istine, što je dobro, pa i kad se radi o crkvenim ljudima. Nažalost, nije uvijek istina u pitanju, nekad su i materijalna dobra ili jednostavno prestiž, no kako zabraniti i njima da budu mali, zemljani ljudi?!

DANI: Zasto su bosanski franjevci, koji su uglavnom bili protiv politike HDZ-a, prvi zatražili oprost od drugih naroda u ime svih onih zloca koja je ta politika prouzročila?

ANDJELOVIC: Nikoga nema a da se ne bi trebao kajati, pitanje je samo kada će osjetiti potrebu da to učini. Ovisi to i o tankocutnosti duše. No, da ne bude nejasnoca, mi ne želimo da nas netko mjeri po našem odnosu prema jednoj ili drugoj stranci. Ni njihovi programi ni motivi njihova djelovanja nisu nasi. Mi nastojimo, koliko nam je moguće, nasljedovati Isusa Krista, sv. Franju i prijašnje bosanske franjevce, koji su znali da su dužni jednako ljubiti svakoga čovjeka, i ako bi ga uvrijedili ili mu neku nepravdu učinili, dužni su kajati se i moliti oprost. Dužni su kajati se ako su mu mogli učiniti nešto dobro, a nisu. Za zla djela onih koje je vodila HDZ ne smatramo se odgovornima, odgovornima se smatramo za svoja djela i donekle za djela onih koji su nas slijedili.

DANI: Simon Wiesenthal kaže: "Oprostiti, ali ne zaboraviti." Nisu li tu istu "formulu" ponavljali i velikosrpski političari kad su posvećivali jame i stratista iz Drugog svjetskog rata, što je bio samo uvod u novu klaonicu? Ima li oprosta bez zaborava?

ANDJELOVIC: Ima li oprosta bez zaborava?! Sjećanje je teško, možda je i nemoguće izbrisati, učiniti da ga nestane. Moguće je nešto drugo bez čega je oprost manjkav, moguće odlučiti ne osvećivati se. Nije u pitanju prošlost, nego budućnost. U pitanju je voljni moment: Ne, neću za zlo uzvraćati zlom, i kad se to odluči, kad se to javno kaže i kad se po tom postupa, mir postaje moguć. Tako je među braćnim drugovima, među ljudima inače, među zavađenim narodima, sve ostalo je pusta priča. Oprost nije osjećaj, nego je odluka, čin svjesnih i zrelih ljudi, a oni i jesu u biti oni koji stvaraju mir. Bez njih nema pravoga mira.

DANI: Hadezeovski ekstremisti su Vas optuživali da ste premalo nacionalni, da ste los Hrvat, da ste "Alijin Hrvat"?

ANDJELOVIC: Bože, gdje bih ja bio i tko bih ja bio da sam sve prigovore uzavao i po njima se ponasao, iako moram priznati da mi je stalo sto misle moji prijatelji. Prema njihovim razmišljanjima mjerim i svoja, mnogi su od njih puno informiraniji i pametniji, no kad dodje ono "stani - pani", zadnju riječ kaže savjest formirana u

krscanskom, franjevacom duhu. Kad je pak govor o naciji, nikada nisam podnosio deklamatore, dragi su mi bili oni ljudi koji su uvazavali cinjenicu da se, istina, dijelimo i po toj kategoriji, ali da ta kategorija nije metafizicka, nije od Boga, ljudi su je stvorili. Puno je toga sto je vaznije od nje. Naprimjer, biti covjek, uz to jos i dobar covjek! Uostalom, s hadezeovcima o tako suptilnim pitanjima nisam ni raspravljao niti sam dopustao da oni prosudjuju moje hrvatstvo.

DANI: Vjerujete li u tezu da je rat u Bosnu uvezen?

ANDJELOVIC: Vjerujem sve dotle dok se ne pocnemo smatrati neodgovornima za rat u Bosni i Hercegovini. Bez suradnje ljudi iz BiH nitko ne bi mogao rat u nju uvesti. Hocu reci da su i ljudi BiH takodjer odgovorni za ratne strahote, no ne treba presutjeti da su jednako, ako ne i vise, za rat odgovorni nasi susjedi, nazovimo ih pravim imenom: velikosrbi i velikohrvati. Mozda je teza da se ratom moze na Balkanu stosta rijesiti smisljena i u nekom drugom centru moci, tko to zna!? Vazno je da ga ne bude, vazno je da ga mi necemo!

DANI: Kako, nakon svega, nakon tolikih uzasnih zlocina, ponovo zivjeti zajedno?

ANDJELOVIC: Bilo je teologa koji su govorili da nakon Auschwitza nije moguce u Boga vjerovati, a ljudi ipak vjeruju. Nema toga sto ljudi ne mogu, vazno je htjeti. Stoga smatram one koji stalno govore kako je zajednicki zivot nemoguc neprijateljima Bosne i svih nas u Bosni. Mozda bi ih trebalo ubrojiti u poratne zlocince! Umjesto da rjesavaju probleme, da otklanjaju zapreke zajednickom zivotu, oni, iz nekih samo njima znanih pobuda, propovijedaju nemogucnost, siju strah od novih sukoba i ratova. To ljude zbunjuje, cini ih nesigurnima, ponekad ih priprema na nove sukobe.

DANI: Nije li danas, dva tisucjeca nakon Kristova rođenja, krscanstvo u jednoj od svojih najvećih kriza?

ANDJELOVIC: Kriza postoji, no nisam siguran da li je najveća. No, ni to nije najbitnije. Bitnije je od svega krizu ne gledati kao neprijatelja, kriza se moze, ako su ljudi pametni, pretvoriti u sansu. Cini mi da se to dogadja krscanstvu. U nekim dijelovima svijeta krscani su krizu pretvorili u katarzu, pri cemu odbacuju sve suvisno, sve sto se vjekovima natalozilo, sve sto nema nikakve veze s Kristom. Ako smijem prognozirati, broj krscana ce se smanjiti, no kvaliteta ce se poboljsati.

DANI: U zapadnom katolicanstvu vode se rasprave o ponizavajućoj ulozi zene u Crkvi. Vjerujete li da ce i kod katolika, kao kod protestanata, zene uskoro moci postati svećenici?

ANDJELOVIC: Rado se zalazem da zene pocnu preuzimati sve vaznije uloge u drustvu i u vjerskim zajednicama. U zapadnim drustvima, pa i u zapadnom krscanstvu, to je sve vidljivije. Zene su u usponu, stoga ne smatram toliko vaznim hoce li one uskoro moci biti svecenice, mada krscanstvo ne bi tim nista izgubilo, a nisam siguran ni da bi zene puno dobile. Ne bjezim ni od ovakvih pitanja, no njihova bizarnost ne bi nam smjela odvuci paznju od nesretnog i puno nesretnijeg poloza zena u drugim drustvima i u drugim vjerskim zajednicama.

DANI: Vjerujete li u medjugorska Gospina ukazanja?

ANDJELOVIC: Vas list zasigurno nije mjesto za ispovijed vjere, no reci cu da tesko prihvacam sva ukazanja, cak ih ne smatram bitnim za vjerovanje ljudi, jer ima puno drugih nacina da se dodje do vjere. Isto vrijedi i za medjugorska ukazanja, meni ona nisu ni na kakav nacin potrebna za moju vjeru, a rado dopustam da drugi u tome "nesto" vide. Mogu tek reci da sam svjedokom da se mnogi drugi u Medjugorju ugodno, pobožno osjecaju.

DANI: Da ste pravoslavni svecenik, ili imam, sto biste danas, post festum, porucili svojim vjernicima?

ANDJELOVIC: Stalno bih im govorio da im oni drugi nisu neprijatelji zato sto su katolici, sto na drukciji nacin iskazuju svoje stovanje Boga. Nastojao bih ih uvjeriti da nema vise bogova, postoji samo jedan Bog, razliciti su tek putovi kojima se k njemu dolazi. Nece nas on pitati jesmo li cinili dobro ili zlo samo svojim sunarodnjacima ili istomisljenicima, nego jesmo li postivali covjeka kao covjeka, jesmo li svakom covjeku cinili dobro. Rekao bih im da se pred Boga ne dolazi vezivanjem zastava, niti ruku punih oruzja; pred Boga mogu doci oni cije su duse ciste, namjere postene, a cini humani. Jos bih im rekao da se rat ratom ne moze ponistiti, stoga treba misliti misli mira, traziti zajednicki put do sretnije buducnosti za sve.